

Цит. работа. – С. 58-59. **15.** Андреев В.К. Транспортно-экспедиционное обслуживание / Андреев В.К. – М., 1976. – С. 5-6. **16.** Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України від 1 липня 2004 року № 1955-IV // ВВР України. – 2013. – №28. – Ст. 295. **17.** Витрянский В.В. Цит. работа. – С. 74. **18.** Якушев В. Экспедитор и перевозчик в российском праве: прошлое, настоящее и будущее / В. Якушев // Хозяйство и право. – 1996. – № 1. – С. 83.

УДК 347.121.1

Т. О. СОФІЮК

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРИВАТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО МАЄ НАУКОВУ, ХУДОЖНЮ ЧИ ІСТОРИЧНУ ЦІННІСТЬ

Здійснено спробу аналізу концепції права особистої свободи. Досліджено юридичне значення дій в немайновій сфері, спрямованих на доступ до приватної інформації, необхідної для створення чи публікації нових досягнень наукової думки, витворів мистецтва і літератури. Розглянуто питання задоволення публічного інтересу в отриманні інформації. Проаналізовано обставини, які ускладнюють доступ до приватної інформації, наділеної науковою, художньою чи історичною цінністю. Запропоновано способи забезпечення користування досягненнями науки, витворами мистецтва і літератури.

Ключові слова: інформація, особисте життя, творчість, право особистої свободи, неотоканність приватного життя, порушення приватності.

Софіюк Т.А. Обеспечение доступа к частной информации, наделенной научной, художественной или исторической ценностью

Предпринята попытка анализа концепции права личной свободы. Совершено исследование юридического значения действия в немущественной сфере, направленных на доступ к личной информации, необходимой для создания или публикации новых достижений научной мысли, произведений искусства и литературы. Рассмотрены вопросы удовлетворения публичного интереса в получении информации. Проанализированы обстоятельства, затрудняющие доступ к частной информации, наделенной научной, художественной или исторической ценностью. Предложены способы обеспечения пользования достижениями науки, произведениями искусства и литературы.

Ключевые слова: информация, личная жизнь, творчество, право личной свободы, неприкосновенность частной жизни, нарушение приватности

Softyuk Taras. Providing access to private information containing scientific, artistic or historical value

An attempt of the analysis of the concept of the right of a personal liberty is made. Research of legal significance of actions in the non-property sphere, directed on access to the personal information, necessary for creation or the publication of new achievements of scientific thought, works of art and literature is made. Questions of satisfaction of public interest in obtaining the information are considered. The circumstances complicating access to private information containing scientific, artistic or historical value are analysed. Ways of ensuring an access to the achievements of science, works of art and literature are offered.

Key words: information, private life, creation, creative work, individual liberty right, privacy, infringement of privacy

Фізична особа має право на особисте життя та його таємницю. Події, факти особистого життя фізичної особи можуть бути розголошені іншими особами лише за умови, що вони містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду, а також за її згодою. Збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Фізична особа має право на таємницю кореспонденції. Порушення таємниці кореспонденції може бути дозволено судом у випадках, встановлених законом, з метою запобігання злочинів чи під час кримінального провадження, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Фізична особа має право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості.

Дослідженням регулювання інформаційних прав займалися такі вчені, як О. Кохановська, Р. Стефанчук, В. Бобрик, А. Дідук, О. Кулініч, А. Марушак, О. Нестеренко, Л. Федюк та ін. Проте у вітчизняній цивілістиці недостатньо уваги приділено питанню доступу до наділеної науковою, художньою чи історичною цінністю інформації. Потребує додаткового дослідження питання користування досягненнями науки, витворами мистецтва і літератури. Це зумовлює необхідність вирішення низки важливих наукових та практичних завдань:

вивчення підходів до розуміння поняття особистого немайнового права;

дослідження концепції єдиного особистого немайнового права особистої свободи;

вивчення юридичного значення дій в немайновій сфері, спрямованих на доступ до приватної інформації, необхідної для створення чи публікації нових досягнень наукової думки, витворів мистецтва і літератури.

Сучасні дослідники торкалися окремих аспектів вказаної проблеми. Було, зокрема, досліджено співвідношення понять творчості, інтелектуальної творчої діяльності, інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності¹. Було доведено природний характер права вільно ознайомлюватися і використовувати, зокрема шляхом опублікування, будь-які особисті папери, передані до фонду бібліотек або архівів². Також було проаналізовано поняття особистого немайнового права³.

Разом з цим у сфері відкриття громадськості документів, які представляють загальний інтерес, в тому числі шляхом ознайомлення з особистими паперами та їхнього опублікування, продовжує існувати низка обставин, які потребують ґрунтовного вивчення і обговорення. Зокрема йдеться про:

вивчення наявних в юридичній думці теоретичних підходів до аналізу недоторканності приватного життя й дискусій навколо визначення поняття приватної інформації;

з'ясування обставин, за яких можливе задоволення публічного інтересу в отриманні інформації;

дослідження порушення приватності шляхом публікації фактів про приватне життя;

В юридичній літературі продовжують обговорюватися теоретичні й практичні аспекти цивільно-правового регулювання особистих немайнових відносин, розробляються питання правової охорони особистих немайнових інтересів. Особлива увага приділяється спробам виділення нових, відсутніх у діючому цивільному законодавстві, особистих немайнових прав.

М. Л. Нохріна, здійснивши дослідження механізму правового регулювання особистих немайнових відносин, запропонувала виділити більш широке за своїм змістом суб'єктивне право, що охоплює будь-які допустимі акти поведінки в немайновій сфері задля ефективнішої охорони інтересів громадян і юридичних осіб⁴. Мова йде про єдине всезагальне право особи, що набуває своєї форми у безлічі вироблених судовою практикою типів випадків й охоплює сферу особистого самовдосконалення і самовираження, яка потребує правового захисту від втручання ззовні⁵. Зазначене право, назване правом особистої свободи, пропонується сформулювати наступним чином: фізичні та юридичні особи мають право за винятками, встановленими законом, на власний розсуд здійснювати будь-які дії в немайновій сфері, не спрямовані на матеріальні або нематеріальні блага, а також усувати будь-які перешкоди в здійсненні цих дій з боку усіх третіх осіб. Зокрема, фізичні особи мають свободу слова, свободу визначення змісту засобів особистого спілкування і особистої документації, свободу визначення свого голосу і зовнішнього вигляду тощо⁶.

З нашої точки зору, концепція зазначеного права особистої свободи містить низку спірних тверджень.

Зокрема, не надто переконливо звучить думка, за якою здійснення права особистої свободи, яке запропоновано визнати єдиним особистим немайновим правом, має місце тоді, коли інтереси управомоченого задовольняються шляхом його активної поведінки, не пов'язаної з впливом на ті або інші матеріальні чи нематеріальні блага⁷. В якості аргументу на користь такої думки приводиться позиція М. М. Агаркова, який вказував, що права особистості повинні бути визнані законом для закріплення за суб'єктом тих благ, які є у власній його особистості і в її зовнішніх проявах⁸.

Ми не можемо погодитися з думкою, що такі дії, як, наприклад, ведення та зміна особистої документації, які пропонується включити до переліку можливих дій управомоченого в єдиному всезагальному праві особистої свободи, можуть бути пов'язаними виключно з тими благами, які є у власній особистості суб'єкта і в її зовнішніх проявах. З нашої точки зору, створення засобів особистого спілкування та особистої документації може бути пов'язаним з впливом на нематеріальні блага. Це можливо, наприклад, у тому разі, якщо результати творчої діяльності осіб містяться у засобах особистого спілкування та особистій документації. В якості прикладу можна згадати щоденник помираючого від отруєння газом на фронті лікаря, до якого автор кожного дня заносив клінічні записи своєї хвороби, прагнучи прислужитися людям, застосувати свій трагічний досвід для лікування отруєних газами⁹. Інший приклад – щоденник видатного юриста, який містив неприпустимі для розголошення записи, небезпечні для майбутнього його родини, однак в той самий час вміщав «і психологічні

тонкощі, і навіть мальовничі картини природи»¹⁰. Складно погодитися з тим, що в зазначених випадках активна поведінка суб'єкта права особистості, спрямована на створення результатів інтелектуальної та творчої діяльності, не є пов'язаною з впливом на нематеріальні блага, які виходять за межі власної особистості суб'єкта і її зовнішніх проявів.

Незрозуміло, яким чином назване право особистої свободи можна визнати єдиним особистим немайновим правом, якщо його природа суперечить самому визначенню особистих немайнових прав (правовідносин). Як відомо, в літературі висловлювалась думка, за якою особисті немайнові правовідносини розкриваються як відносини, що виникають з приводу різноманітних нематеріальних благ, які виражають індивідуальність громадян та організацій, громадську оцінку їхньої діяльності, і забезпечують використання цих благ в інтересах суспільства і уповноваженого суб'єкта. Відоме також визначення особистого немайнового права як суб'єктивного права, що виникає з приводу нематеріальних благ або результатів інтелектуальної діяльності, не підлягає точній грошовій оцінці, тісно пов'язане з особою уповноваженого, спрямоване на виявлення і розвиток його індивідуальності і має специфічні підстави виникнення і припинення¹¹. Тож неприпустимо, з нашої точки зору, зводити особисте немайнове право до закріплення за суб'єктом тих благ, які є виключно у власній його особистості і в її зовнішніх проявах.

Діючи в немайновій сфері, особа може переслідувати самі різні цілі: релігійні, освітні, творчі, політичні, виховні, цілі пошуку інформації та ін. Однак ці цілі не мають юридичного значення¹². Дане твердження видається таким, з яким важко погодитися. Колекція стародавніх ісландських рукописних книг, зібрана Ауртні Магнуссоном й заповідана Копенгагенському університету, допомогла зберегти національну ідентичність в добу датського владарювання¹³. Письменник Проспер Меріме цінував спогади і записки очевидців, звичайних людей, що безпосередньо відтворювали картину звичаїв і характерів минулих епох, набагато більше, ніж твори професійних істориків¹⁴. Вивчення стародавніх рукописних книг, спогадів і записок може мати велике значення і для юридичної науки, в тому числі для теорії та історії держави і права, історії політичних та правових учень тощо. Тому видається сумнівним, що цілі, пов'язані з освітою, творчістю, вихованням, пошуком інформації чи збереженням національної ідентичності, які досягаються особою шляхом вчинення дій в немайновій сфері, не мають значення для юридичної науки.

Таким чином, дискусійною є пропозиція визнання єдиного всезагального особистого немайнового права особистої свободи для підвищення ефективності охорони інтересів громадян і юридичних осіб. З нашої точки зору, висловлені погляди на зазначене право не сприяють правильній оцінці впливу засобів особистого спілкування та особистої документації на нематеріальні блага.

Іншим важливим питанням є порушення приватності шляхом публікації фактів про приватне життя. Для вивчення цього питання й з'ясування його впливу на відповідні нематеріальні блага необхідно дослідити наявні

в юридичній думці підходи до теоретичного аналізу недоторканності приватного життя й дискусії навколо визначення поняття приватної інформації. Важливе значення має також з'ясування обставин, за яких деякі права й інтереси «переважають» права й інтереси особи, приватна сфера якої може постраждати внаслідок розголошення певних даних.

Згідно з висловленими в літературі твердженнями, спрощеною видається думка, що захисту від несанкціонованого опублікування повинні підлягати тільки приватні факти (факти про приватне життя). Кваліфікуючи ті чи інші факти як приватні або публічні, необхідно оцінювати їх не окремо, а в сукупності і з урахуванням контексту. Одні й ті ж факти можуть бути приватними в нормативному сенсі й публічними – фактично, і навпаки. Публічними в нормативному сенсі є факти, оголошені в ході судового засідання. Теоретично будь-яка особа може дізнатися про них, будучи присутньою на відкритому процесі. Опублікування даних публічного характеру, на відміну від простого ознайомлення з цими відомостями, може тягнути за собою порушення приватності. Ознайомлення ж з інформацією, що підлягає публічній реєстрації, більш придатне для уточнення даних, а не для їхнього збору, адже значна частина таких даних не тільки фактично не відома широкій публіці, але й захищена від виявлення. Бувають випадки, коли обнародування кожного факту саме по собі не порушує приватності, проте в результаті серії публікацій з'являється «кумулятивний ефект». Порушення недоторканності приватної сфери може взагалі не бути пов'язаним з доступом до якої-небудь раніше не відомої інформації і її поширенням. Навіть якщо відомості вже були опубліковані в ЗМІ, нова публікація може зробити їх надбанням іншої аудиторії або привернути увагу до давно забутого факту, заподіявши шкоду недоторканності приватної сфери. В деяких випадках значення має не чисельність аудиторії, що отримала доступ до приватної сфери особи, а її якісний склад та місцезнаходження. Для вирішення питання про порушення приватності шляхом публікації фактів про приватне життя пропонується надавати значення лише наявності якого-небудь публічного інтересу в наданні інформації і факту початку її поширення. Повинен бути різний підхід до вирішення питання про можливість доступу до інформації і про можливість її поширення, особливо способами, що допомагають ідентифікувати особу¹⁵.

Концепція аналізу порушення приватності шляхом публікації фактів про приватне життя й пропозиції з розв'язання відповідних делікатних питань потребують уваги науковців.

У березні 1923 року в Берлінському обласному суді слухалася сенсаційна справа про вбивство молодого столяра. Винними були визнані дружина вбитого і її подруга. Присяжні вислухали 600 листів, написаних отруйницями. Процес породив дискусію у пресі і викликав інтерес психоаналітиків. Зацікавив він і найбільшого німецького письменника Альфреда Дьобліна¹⁶. Дьоблін, дипломований невропатолог і психіатр та практикуючий лікар, написав документальний нарис «Подруги – отруйниці» за матеріалами гучного кримінального процесу. Він намагався реконструювати мотиви злочину і психологію вбивць. Його книга відкрила популярну

серію, що виходила під редакцією письменника Р. Леонгарда: «Аутсайтери суспільства – Злочинці наших днів»¹⁷.

В даному випадку на основі даних публічного характеру, про які повідомляли ЗМІ й які стали відомими широкій публіці через їхню сенсаційність, було створено нову публікацію, в якій автор, керуючись публічним інтересом, здійснив аналіз приватної сфери осіб, який міг становити інтерес і для психоаналітиків, і для широких кіл читачів. Дане дослідження можна кваліфікувати і як нове опублікування даних, і як їхнє уточнення на підставі авторського аналізу. За таких обставин застосування згаданих раніше рекомендацій у вітчизняних умовах не видається нам достатнім для вирішення питання про порушення приватності шляхом публікації фактів про приватне життя й підвищення ефективності охорони інтересів громадян. Натомість визнання особистого немайнового права на користування досягненнями науки, витворами мистецтва і літератури могло б посприяти вирішенню питання про порушення приватності шляхом публікації фактів про приватне життя. Пропонуємо враховувати потенційну наукову та мистецьку значущість інформації при визначенні факту наявності публічного інтересу в її наданні. На важливість даних можуть впливати й зовнішні чинники (наприклад, факт наявності дискусії у пресі й інтересу вчених-фахівців, цікавість з боку митця тощо). Оцінка потенційної наукової та мистецької значущості відповідних даних могла б стати перешкодою для зловмисних спекуляцій, пов'язаних з публікацією фактів про приватне життя. З нашої точки зору, можливим є визначення тих відомостей, передання яких в розпорядження зацікавлених осіб є виправданим і правомірним задля можливості створення ними нових досягнень наукової думки, витворів мистецтва і літератури.

Варто зазначити, що у літературі пропонувалися підходи до теоретичного аналізу недоторканності приватного життя, які можуть мати значення для доведення необхідності визнання права на користування досягненнями науки, витворами мистецтва і літератури.

Для визначення поняття приватної інформації було запропоновано враховувати такі чинники, як, зокрема, «крайня образливість для розумної людини середньої чутливості» і «очевидна приватність». Погляди на шкоду, що заподіюється порушенням приватності, можуть відрізнятись. Згідно з однією позицією, страждають в першу чергу такі блага, як гідність, індивідуальність і благополуччя, згідно з іншою – велике значення має емоційна і психологічна дія на потерпілих порушень такого роду. Пропонується визначати приватність як стан бажаної недоступності або свободи від небажаного доступу: такий стан, коли людину можуть бачити, чути, чіпати, знати про неї рівно настільки, наскільки сама людина цього хоче. В цьому визначенні можна виділити два аспекти – доступність і бажання. Таким чином, приватна інформація – це будь-яка інформація, яку особа бажає зберегти в таємниці. Суб'єктивні інтереси особи, яка вважає, що її право є порушеним, підлягають об'єктивній перевірці. В сучасних умовах необхідно чітко розмежовувати концепції конфіденційності та приватності, які перетинаються у випадках, коли має місце розкриття персо-

нальної інформації. Концепція конфіденційності пов'язана зі специфічними довірчими відносинами сторін, концепція приватності має на увазі передусім недоторканність приватного життя. Також необхідно, щоб звинувачуваний у порушенні недоторканності приватного життя знав (чи повинен був знати) про бажання особи зберегти інформацію в таємниці; слід мати на увазі, що деякі права й інтереси можуть «переважити» права й інтереси особи, приватна сфера якої постраждала внаслідок розголошення певних даних. Наприклад, це можуть бути право звинувачуваного у порушенні недоторканності приватного життя на висловлювання своєї думки й публічний інтерес в отриманні інформації¹⁸.

З огляду на зазначені твердження питання публікації деяких результатів творчої діяльності, поміщених у особистих листах, телеграмах та інших засобах особистого спілкування чи в особистій документації, потребує окремого обговорення. В якості прикладу можемо розглянути згаданий – раніше щоденник знаменитого юриста, що містив неприпустимі для розголошення записи, небезпечні для майбутнього його родини і водночас був наділений непересічною літературною цінністю¹⁹. Необхідно враховувати, що публічний інтерес в отриманні інформації з щоденника може «переважити» права й інтереси особи, приватна сфера якої знаходиться під загрозою внаслідок розголошення певних даних. Інформація, наділена рисами «крайньої образливості для розумної людини середньої чутливості» й «очевидної приватності», публікація якої може завдати шкоду гідності, індивідуальності й благополуччю, а також спричинити сильну негативну емоційну і психологічну дію, може бути опублікована за наявності двох умов. Першою умовою є значущість (або потенційна значущість) такої інформації для науки, мистецтва і літератури, другою умовою є знаходження консенсусу в питанні необхідності її відкриття за умови гарантованого нерозголошення певних відомостей.

З нашої точки зору, посприяти користуванню досягненнями науки, витворами мистецтва і літератури стосовно наділеної науковою, художньою чи історичною цінністю інформації, публікація якої може порушити недоторканність приватної сфери особи, можуть наступні заходи:

визнання особистого немайнового права на користування досягненнями науки, витворами мистецтва і літератури;

при визначенні факту наявності публічного інтересу в наданні інформації пропонується враховувати її потенційну наукову та мистецьку значущість;

пропонується дозволити опублікування даних, яке може порушити недоторканність приватної сфери особи, за умови значущості (або потенційної значущості) відомостей для науки, мистецтва і літератури, а також в разі знаходження консенсусу в питанні гарантованого нерозголошення певних фактів;

для з'ясування цінності наділених потенційною науковою чи мистецькою значущістю відомостей і забезпечення доступу до них пропонується враховувати суб'єктивні фактори зацікавлення в отриманні інформації особи, що може виступати в якості носія публічного інтересу.

Пошук шляхів забезпечення користування досягненнями науки, витворами мистецтва і літератури може мати важливе значення для подальшого дослідження питань, пов'язаних з особистими немайновими правами особи, а також для практики, сприяючи усуненню небезпеки ігнорування видатних витворів мистецтва й ознайомленню з особистими документами.

1. *Кохановська О. В.* Творчість, інтелектуальна творча діяльність, інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, співвідношення / О.В. Кохановська // Сучасні проблеми приватного права: збірник наукових праць присвячених 80-ій річниці з Дня народження Ярослави Миколаївни Шевченко. – Київ – Кам'янець–Подільський, 2012. – С. 131–142. 2. *Стефанчук Р. О.* Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві України: дис. ... докт. юр. наук / Стефанчук Р.О. – К., 2007. – С. 66–67. 3. *Федюк Л. В.* Особисті немайнові права юридичних осіб / Федюк Л.В. – Івано-Франківськ, 2013. – С. 95–107. 4. *Нохрина М. Л.* Гражданско–правовое регулирование личных неимущественных отношений, не связанных с имуществомными / Нохрина М.Л. – СПб., 2004. – С. 136; *Нохрина М. Л.* Право личной свободы / М.Л. Нохрина // Личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения: сб. статей и иных материалов. – К., 2010. – С. 295–313. 5. *Нохрина М. Л.* Гражданско–правовое регулирование... – С. 137. 6. Там же. – С. 138. 7. Там же. – С. 130. 8. Там же. – С. 130. 9. *Мартен дю Гар Р.* Семья Тибо: роман / Мартен дю Гар Р. – Т. 2; пер. с франц. Инн. Оксенова, Д. Лившиц и Н. Жарковой; примечания М. Машкина и И. Подгаецкой. – М.: Художественная литература, 1972. – С. 796–880. 10. *Моріак Ф.* Гадючник: роман; Дорога в нікуди: роман / Моріак Ф.; перекл. з франц. Д. Паламарчука; Передмова Т. Якимович. – К.: Дніпро, 1980. – С. 158–159. 11. *Крысанова Н. В.* [Реферат] / Н.В. Крысанова // Соц. и гуманитар. науки. Отеч. и заруб. лит. Сер. 4. Государство и право: РЖ / РАН. ИНИОН. – 2001. – № 4. – С. 140–141. Реф. кн.: *Малеина М.Н.* Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита / Малеина М.Н. – М.: МЗ Пресс, 2000. – 244 с. 12. *Нохрина М. Л.* Гражданско–правовое регулирование... – С. 133. 13. *Горшина Л.* Примечания // Лакснесс Х. Самостоятельные люди. Исландский колокол. – Пер. с исландского А. Эмзиной и Н. Крымовой. – М.: Художественная литература, 1977. – С. 757–758. 14. *Вуннер Ю.* Проспер Мериме – романист и новеллист // Мериме П. Хроника царствования Карла IX. Новеллы. – Пер. с франц. Н. Любимова, О. Лавровой, Е. Лопыревой, А. Тетеревниковой, Д. Григоровича, М. Кузмина, А. Смирнова, В. Гаршина, М. Лозинского; Примечания А. Михайлова. – М.: Художественная литература, 1968. – С. 10. 15. *Афанасьева Е. Г.* [Реферат] / Е.Г. Афанасьева // Соц. и гуманитар. науки. Отеч. и заруб. лит. Сер. 4. Государство и право: РЖ / РАН. ИНИОН. – 2001. – № 4. – С. 142–145. Реф. ст.: *Пэтон-Симпсон Э.* Частные сферы и публичные сферы: нарушение приватности путем публикации фактов о частной жизни / Э. Пэтон-Симпсон // Modern law rev. – L., 1998. – Vol.61. – P.318–340. 16. *Деблин Альфред.* Подруги–отравительницы / Деблин А.; пер. с нем. С.Панкова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kolonna.mtin.com/books.php?bookid=98> 17. *Маркин А.* Хронология жизни Альфреда Дёблина // Альфред Дёблин. Три прыжка Ван Луна: Китайский роман; пер. с нем. Т. Баскаковой. – Тверь: Kolonna Publications, Митин журнал, 2006. – С. 559–560. 18. *Афанасьева Е. Г.* [Реферат] // Соц. и гуманитар. науки. Отеч. и заруб. лит. Сер. 4. Государство и право: РЖ / РАН. ИНИОН. – 2006. – № 3. – С. 93–95. Реф. ст.: *Морхэм Н. А.* Неприкосновенность частной жизни в общем праве: доктринальный и теоретический анализ / Н.А. Морхэм // Law quart. rev. – L., 2005. – Vol. 121. – P. 628–656. 19. *Моріак Ф.* Цит. праця. – С. 158–159.